

Міністерства юстиції України незалежного від державної уголовно-виконавчої системи України підрозділу, яке буде проводити внутрішні інспекції в установах виконання покарань і розглядати скарги засуджених, що дозволить перетворити пенітенціарну службу в цивілізовану організацію, яка опирається в своїй роботі на принципи поваги прав людини і основних свобод, верховенства стандартів ООН і Ради Європи. Конструктивне реформування повинно реалізуватися таким чином, щоб не знищити основи існуючої структури, а навпаки її удосконалити, вивести на більш цивілізований високий рівень. Майбутній закон повинен відображати необхідне, суттєве, стійке, повторюване положення для галузі виконання кримінальних покарань і пробачення, виражати певний порядок причинно-необхідної зв'язки між усіма явищами системи кримінальної юстиції, а також тенденцію розвитку системи виконання кримінальних покарань і пробачення, межі її стійкості, принципи організації і функціонування.

Ключові слова: органи і установи виконання покарань; сфера виконання покарань; виконання покарань; персонал суб'єктів правовідносин.

Vorobei P., Kolb S. Theoretical Approaches to the Improvement of the Activity of the Bodies and Institutions for the Execution of Sentences and Their Personnel. The article analyzes the main content elements that determine the essence and socio-legal nature of the bodies and institutions for the execution of sentences and their staff activities in Ukraine. The study reveals scientifically grounded ways to improve the legal mechanism on these issues. The author supports and develops the idea of creating a special unit within the system of the Ministry of Justice of Ukraine, which is independent from the state criminal-executive system of Ukraine. This unit will conduct internal inspections at the penal institutions and consider the complaints of the convicts. It will turn the penitentiary service into a civilized institution based on the principles of respect for human rights and fundamental freedoms, the rule of law and standards of the UN and the Council of Europe. Constructive reforms must be implemented in such a way as not to destroy the foundations of the existing structure, but rather to improve it, bring it to a more civilized level. Consequently, the future law must reflect the necessary, substantial, sustainable, repetitive provision for the execution of criminal penalties/sentences and probation, determine the limits of its sustainability, the principles of organization and functioning.

Key words: bodies and institutions for the execution of sentences, scope of punishment; execution of punishment; personnel; subject of legal relationships; object of legal protection; law enforcement agencies.

УДК 343.228+343.32

О. Кваша

Реалізація права особи на самооборону в контексті захисту основ національної безпеки України

У статті аргументовано обґрунтованість включення до кримінально-правового поняття необхідної оборони права особи на захист інтересів суспільства і держави від злочинних посягань. Коли державні органи не спроможні захистити ці найважливіші національні цінності, право на самозахист/самооборону виникає в кожного громадянина України. Право на самозахист – поняття, якому іманентно властиве право людини на захист від протиправних посягань власними силами не лише свого чи інших людей життя, здоров'я, прав і свобод, але й інтересів суспільства чи держави. Заподіяння шкоди національній безпеці України порушує права та свободи людини і громадянина, є загрозою їх безпеці. Тому кожна особа має право на самостійний захист усіх складових національної безпеки, а саме конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, обороноздатності.

Ключові слова: самозахист, самооборона, необхідна оборона, національна безпека, інтереси держави, безпека людини, національні інтереси.

Постановка наукової проблеми та її значення. Загальновідомо, що стан протидії злочинності у нашій державі останні десятиліття є вкрай незадовільним, а держава не завжди спроможна виконувати свій обов'язок по захисту життя людини (як це прописано у статті 27 Конституції України). Крім того, держава має гарантувати захист прав і свобод людини, що також передбачено у Конституції України (стаття 3): «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». За умов перебування України у фактичному стані війни та окупації окремих частин території нашої держави постає питання: чи здатна держава виконувати свій обов'язок по забезпеченню прав і свобод людини, захисту життя людини, якщо не здатна захистити сама себе, тобто власну національну безпеку, як то територіальну цілісність та недоторканість?

Кримінально-правова охорона національної безпеки України є надзвичайно актуальною проблемою як для державних органів, так і юридичної науки. Така актуалізація відбулась нещодавно. Вчені констатують «нове» для України явище – злочини проти основ національної безпеки України. С.В. Батиргарєєва відзначає, що із декларативного положення про захист цих засад сьогодні це завдання перетворилося на життєво важливу потребу всіх і кожного, хто проживає в Україні. Напевно, в історії України як єдиної неподільної держави ніколи не фіксувалося стільки посягань на її територіальну цілісність і недоторканність [1, с. 11]. За даними Генеральної прокуратури України, в Україні у 2013 р. не зареєстровано жодного кримінального правопорушення за статтями 110 КК України. Упродовж 2014 р. кримінальних проваджень за статтями 110, 110-1 КК України було 328, а у 2015 р. – 231 [2, с. 229]. Зауважимо, що КК було доповнено статтею 110-1 лише у 2014 році і у цьому ж році її було виключено на підставі Закону № 767-VII від 23.02.2014 р.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Значний внесок у дослідження цих обставин зробили такі вчені як Ю.В. Александров, Г.М. Андрусяк, П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, Н.П. Берестовий, О.М. Боднарук, С.В. Бородін, Я.М. Брайнін, Г.В. Бушуєв, І.А. Гільфанд, О.А. Герцензон, В.О. Глушков, Л.В. Гусар, П.С. Дагель, В.П. Діденко, О.О. Дудоров, М.Д. Дурманов, М.Й. Коржанський, С.Г. Келіна, В.М. Козак, А.Ф. Коні, О.М. Костенко, М.І. Мельник, Я.В. Мочкош, А.А. Музика, В.О. Навроцький, Б.М. Орловський, М.М. Паше-Озерський, А.А. Піонтковський, Н.М. Плисюк, Е.Ф. Побігайло, Л.М. Підкоритова, О.Б. Сибаль, В.П. Тихий, І.С. Тишкевич, В.І. Ткаченко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, Н.Б. Хлистова, С.С. Яценко та інші.

Мета і завдання статті. В межах цієї статті пропонується обґрунтування права особи на самозахист/самооборону не лише власного чи інших осіб життя, здоров'я, прав і свобод, але й основ національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» національна безпека України визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах суспільного життя (курсив мій. – О.К.). Беззаперечним є факт, що жодна людина в Україні сьогодні не відчуває себе захищеною за умов, коли українська держава в особі уповноважених органів не здатна ефективно протидіяти злочинним посяганням у сфері національної та громадської безпеки, не здатна забезпечити захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави. Тому особливого значення набуває положення, закріплене у статті 27 Основного закону – «Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Цю норму слід розглядати як конституційну засаду права особи на здійснення самостійного захисту найбільш важливих цінностей, що має своє втілення, зокрема, і в такому інституті КК України як «Обставини, що виключають злочинність діяння». Тому постає проблема детального аналізу поняття «здійснення/реалізація права на самозахист» [3]. Без закріплення цього права у галузевому, насамперед, кримінальному законодавстві, норма Конституції залишиться декларативною. Як відзначалось вище, Українська держава за умов високого рівня злочинності, військових дій на окремих територіях Донецької та Луганської областей, неефективного здійснення правоохоронної діяльності, часто не в змозі виконати свій обов'язок по захисту життєво важливих інтересів своїх громадян. Проте держава зобов'язана та здатна забезпечити реалізацію кожною особою конституційно закріпленого права на захист власного чи інших людей життя і здоров'я від протиправних посягань, не притягуючи осіб за заподіяну при цьому шкоду до кримінальної відповідальності. Не є прийнятним висновок щодо соціального змісту аналізованого кримінально-правового інституту: начебто «кримінальний закон робить виключення, дозволяючи заподіювати

шкоду охоронюваним ним інтересам за наявності певних обставин, а останні є за своєю природою такими, що виключають ознаку протиправності у суспільно небезпечному діянні особи» [4, с. 15]. В основі соціальної функції кримінального закону лежить охорона суспільно схвалюваної поведінки людей, але ніяк не суспільно небезпечної. Не може бути жодних виключень із цього постулату. Значне ж зростання в Україні, Європі, світі загалом, проявів насильства, військової агресії та терористичних загроз, актуалізують потребу концептуально нових підходів до розуміння соціального змісту та юридичної природи права людини на самооборону, у тому числі, коли йдеться про захист національної безпеки України, зокрема в частині її територіальної цілісності та недоторканості.

Призначенням кримінального закону є охорона найбільш важливих соціальних цінностей. Поділяю позицію вчених про те, що соціальна функція, яку виконує кримінальний закон, полягає в установленні та визначенні певних видів поведінки, які є злочинами, та відповідальності за них, а також позицію, що крім того, кримінальний закон України, в силу різних обставин (юридична традиція, зручність користування, взаємопов'язаність проблем тощо), визначає також окремі питання, що не пов'язані зі злочинністю діяння та кримінальною відповідальністю за його вчинення (зокрема, це деякі види обставин, що виключають злочинність діяння... тощо) [5, с. 295-296]. Отже, всі аспекти притягнення/непритягнення до кримінальної відповідальності є прерогативою кримінального права. Слід погодитись із В. В. Бабуріним, який під час дослідження соціальної природи обставин, що виключають злочинність діяння, стверджує, що усі вони ґрунтуються на конституційному дозволі (курсив мій. – О.К.) захищати свої права усіма не забороненими законом засобами [6, с. 16]. Універсальну (або загальну) обставину, що виключає злочинність діяння, вчені визначають через поняття «самозахист» [7, с. 153]. Вітчизняні вчені за критерієм правової природи визначають підстави виділення видів обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Зокрема, це обставини, що полягають у здійсненні права (необхідна оборона, крайня необхідність, затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, опір владі як реалізація права на громадянську непокору, здійснення батьками заходів домашнього нагляду стосовно дітей тощо)... [8, с. 255]. (курсив мій. – О.К.) Тобто іманентно реалізація особою права на самозахист включає в себе захист від протиправних посягань власними силами як свого чи інших осіб життя, здоров'я, прав і свобод, так й інтересів суспільства чи держави.

Вже наприкінці минулого століття П.П. Андрушко здійснення свого права визначав як «своєрідну загальну обставину щодо конкретних обставин, які виключають суспільну небезпечність чи протиправність діяння: необхідна оборона, затримання злочинця, тощо» [9, с. 238-239]. Подібна позиція має місце і в зарубіжному кримінальному праві: здійснення законного права містить ознаки, суміжні з ознаками таких обставин, що виключають злочинність діяння, як необхідна оборона, крайня необхідність, заподіяння шкоди при затриманні особи, яка вчинила злочин [10, с. 107].

У тлумачному словнику української мови визначається лише поняття «самооборона», у тому числі через термін «самозахист». Самооборона – це оборона самого себе від небезпеки, нападу, ворожих дій і т. ін.; оборона самого себе власними силами; самозахист / оборона країни силами і засобами населення поряд з обороною силами держави [11, с. 237] (курсив мій. – О.К.). Тому, терміни «самооборона» і «самозахист» є однаковими за змістом, синонімічними, охоплюють реалізацію особою права на самостійний захист як себе чи інших осіб, так і оборону національної безпеки держави. Поняття «самозахист» охоплює, по суті, два поняття: «захист самого себе» і «самостійний захист / захист власними силами».

Отже, «самозахист» може стосуватися й ситуацій оборони складових національної безпеки держави. Зрештою, і чинна стаття 36 КК України «Необхідна оборона», яка є найближчою за змістом до понять «самооборона», «самозахист», містить положення щодо права на захист національних інтересів: «необхідною обороною є дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання...» (курсив мій. – О.К.). Разом з тим окремі науковці безпідставно обмежують це право, вважаючи надання особі права захищати інтереси суспільства і держави «гаслами минулого». Зокрема, Б.М. Орловський зазначає, що ним запропоновано авторське визначення поняття «необхідна оборона» як дій особи, вчинених з метою захисту свого життя і здоров'я, прав і свобод, власності, суспільних інтересів або з метою захисту інших осіб від суспільно небезпечного посягання [12, с. 7-8]. Як бачимо, державні інтереси, на думку автора, не є об'єктом захисту. Така, з мого погляду, хибна позиція, не є новою для вітчизняної юридичної науки: визначення в якості об'єкту захисту, на думку Я.В. Мочкоша, узагальненим поняттям «інтереси суспільства і держави», не відповідає сутності необхідної оборони..., а для відбиття посягань на інтереси суспільства і держави діє система озброєних органів» [13, с. 98]. Доречно зауважити, що і

для захисту життя громадян від злочинних посягань в державі діє система правоохоронних органів, проте право на необхідну оборону життя та здоров'я громадянами не викликає дискусій. Аналогічно за умов поширення в Україні терористичної та сепаратистської діяльності, що загрожують територіальній цілісності, суверенітету та самому існуванню України як незалежної держави, якщо збройні сили та правоохоронні органи не спроможні захистити ці найважливіші державні цінності, право на оборону/самозахист виникає у кожного громадянина України.

Слід згадати, що до 2001 року кримінальний закон містив аналог сучасного розділу I «Злочини проти основ національної безпеки України» КК України – главу I під назвою «Злочини проти держави». Побуває думка, що традиційне розташування Розділу «Злочини проти держави» чи сучасного «Злочини проти основ національної безпеки» на початку Особливої частини КК є негативною тенденцією, яка властива для авторитарних недемократичних держав. Начебто перше, пріоритетне місце «державних злочинів» суперечить Конституції України, міжнародним договорам, ратифікованим Україною, інтересам громадянського суспільства, оскільки найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека». Разом з тим, слід звернути увагу на слово «безпека», яке хоча й розташоване на останньому місці у статті 3 Конституції, на мій погляд, є пріоритетним у цьому переліку. Як слушно наголошує В.П. Тихий, безпека є благом, одвічною природною потребою, умовою для життєдіяльності людини, найнеобхіднішою із потреб людини... Саме права і свободи людини та їх гарантії і забезпечують безпеку людини [14, с. 217-218].

Не заглиблюючись в дискусію стосовно співвідношення понять «держава» та «національна безпека», підтримую позицію вчених, що підрив суверенітету, незалежності, демократії в Україні, дії, спрямовані проти України як соціальної і правової держави, можуть завдати значної шкоди конституційному ладу та іншим складовим національної безпеки, віддалятимуть нашу державу від досягнення сучасних ідеалів держави і суспільства. Тому посягання на ці блага є найбільш небезпечними як для самої держави, так і для суспільства та кожного його члена. Отже, злочини проти основ національної безпеки України, передбачені розділом I Особливої частини КК України, посягають не тільки на безпеку держави, а й на національну безпеку загалом [8, с. 815]. Тому, конституційний лад, державний суверенітет та територіальна цілісність держави є іманентно необхідними, імперативними для забезпечення прав і свобод громадян України. Лише забезпечення національної безпеки України може стати гарантією реалізації прав і свобод людини і громадянина, її безпекового існування в державі. Захищаючи власними силами від протиправних посягань національні цінності, особа захищає свої природні, гарантовані Конституцією України права і свободи. В.П. Тихий констатує, що при порушенні безпеки людини виникає право на необхідну оборону (ст. 36 КК України), на затримання особи, яка вчинила злочин (ст. 38 КК України), на крайню необхідність (ст. 39, ч.2 ст. 40 КК України). У цьому аспекті право на необхідну оборону, на затримання особи, яка вчинила злочин, право на заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності є нічим іншим, як формами забезпечення безпеки людини (людей) [14, с. 219-220].

Право на самозахист, природне за походженням, має своїм джерелом норми Конституції України та реалізується безпосередньо у нормах Розділу VIII Загальної частини КК України: у праві на необхідну оборону як спосіб захисту від суспільно небезпечних посягань (ст. 36), у праві заподіяти шкоду суспільним інтересам у стані крайньої необхідності як єдиний спосіб захисту від небезпеки правоохоронюваних інтересів держави, суспільства чи особи (ст. 37); право на затримання особи, яка вчинила злочин (ст. 38); право на заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам під впливом фізичного чи психічного примусу (ст. 40); право відмовитися від виконання злочинних наказів (розпоряджень) (ст. 41); право на вчинення ризикованого діяння (ст. 42) (зокрема, загроза захоплення території супротивником при воєнному ризику [15, с. 320]). Право на самозахист є складним поняттям, що за своєю сутністю передбачає можливість людини власними силами захищати від протиправних посягань життя, здоров'я, права та свободи як свої, так і інших осіб, а також інтереси суспільства та національну безпеку держави.

Отже, заподіяння шкоди національній безпеці України порушує права і свободи людини і громадянина, є загрозою їх безпеці. Відповідно кожна особа має право на самостійний захист, самооборону усіх складових національної безпеки – конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність, обороноздатність. Таке право ґрунтується на нормах Конституції України та реалізоване в нормах кримінального закону, насамперед, про необхідну оборону, затримання особи, що вчинила злочин, крайню необхідність.

Висновки. Аргументована обґрунтованість включення до кримінально-правового поняття необхідної оборони права особи на захист інтересів суспільства і держави від злочинних посягань.

Право на самозахист як природне право людини визнано Конституцією України, та реалізується у нормах кримінального та іншого галузевого законодавства. Право на самозахист є поняттям, якому іманентно властиве право людини на захист від протиправних посягань власними силами не лише свого чи інших людей життя, здоров'я, прав і свобод, але й інтересів суспільства чи держави. Коли державні органи не спроможні захистити ці найважливіші держані цінності, право на самозахист/самооборону виникає в кожного громадянина України. Заподіяння шкоди національній безпеці України прямо порушує права і свободи людини і громадянина, є загрозою її безпеці. Тому кожна особа має право на самостійний захист усіх складових національної безпеки, а саме конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, обороноздатності, які є іманентно необхідними, імперативними для забезпечення прав і свобод громадян України. Лише забезпечення національної безпеки України може стати гарантією реалізації прав і свобод людини і громадянина, їх безпекового існування в державі. Захищаючи власними силами від протиправних посягань національні цінності, особа захищає свої природні, гарантовані Конституцією України права і свободи.

Джерела та література

1. Батиргареева С.В. Українська кримінологічна наука у світлі викликів сьогодення / С.В. Батиргареева // Міжнародний журнал «Право і суспільство». – Випуск 4. – Ів.-Фр: Фоліант, 2016. – С. 9-15.
2. Тимошенко В.А. Дрьомов С.В. Деякі проблеми законодавчого забезпечення протидії сепаратизму в Україні // Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали між нар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2016 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 228-234.
3. Кваша О.О. Необхідна оборона (захист від посягання на статеву свободу та статеву недоторканість особи). / О.О. Кваша, Г.М. Андрусак - Монографія. – К., 2016. – 264 с.
4. Энциклопедия уголовного права : в 35 т. / [Блинников В. А., Милюков С. Ф., Побегайло Э. Ф. и др.]; под ред. В. Б. Малинина. – СПб.: ГКА, 2005 – Т. 7: Обстоятельства, исключающие преступность деяния. – 2007. – 722 с.
5. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи / Ю.В. Баулін, М.В. Буроменський, В.В. Голіна, В.К. Гришук, О.В. Зайчук, В.О. Навроцький, О.В. Наден, Ю.В. Нікітін, Н.М. Оніщенко, Ю.А. Пономаренко, М.І. Хавронюк, О.В. Харитонова, В.І. Шакун. – Київ: ВАІТЕ, 2015. – 688 с.
6. Бабурин В.В. Крайняя необходимость и обоснованный риск: проблемы разграничения // Научный вестник Омской академии МВД России. – 2007. – № 1 (25). – С. 14-18.
7. Шевченко А.Є. Обставини, що виключають юридичну відповідальність / А.Є. Шевченко, В.В. Соловійова, О.Л. Стрельник ; за заг. ред. А.Є. Шевченко. – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 178 с.
8. Дудоров О.О. Кримінальне право: Навчальний посібник / О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.
9. Кримінальне право України. Загальна частина / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін.; за ред. П.С. Матишевського та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 315 с.
10. Мордовина А.А. Осуществление законного права как обстоятельство, исключающее преступность деяния: дис. ... канд. юрид. наук :12.00.08 /А.А. Мордовина. – Ставрополь, 2005. – 162 с.
11. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. – Т.3: П–Я. / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко]. – [2-е вид., виправ.]. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2008.– 864 с.
12. Орловський Б.М. Теоретичні і практичні основи кримінально-правового регулювання обставин, що виключають злочинність діяння при захисті від суспільно небезпечного посягання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Б.М. Орловський. – Одеса, 2013. – 211 с.
13. Мочкош Я.В. Необходимая оборона в уголовном праве: генезис, проблемы и предложения / Я.В. Мочкош // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 304-309.
14. Тихий В.П. Безпека людини та її кримінально-правове значення / В.П. Тихий // Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування : матеріали між нар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2016 / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред) та ін.. – Х.: Право, 2016. – С. 217-220.
15. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право,

2015. – 528 с.

Кваша О. Реализация права человека на самооборону в контексте защиты основ национальной безопасности Украины. В статье аргументирована обоснованность включения в уголовно-правовое понятие необходимой обороны права человека на защиту интересов общества и государства от преступных посягательств. Когда государственные органы не способны защитить эти важнейшие национальные ценности, право на самозащиту / самооборону возникает у каждого гражданина Украины. Право на самозащиту – понятие, которому имманентно присуще право человека на защиту от противоправных посягательств на свою жизнь, здоровье, права и свободы, а также защита этих благ относительно других людей, но также и защиту интересов общества или государства. Причинение вреда национальной безопасности Украины нарушает права и свободы человека и гражданина, является угрозой их безопасности. Поэтому каждый человек имеет право на самостоятельную защиту всех составляющих национальной безопасности, а именно конституционного строя, суверенитета, территориальной целостности и неприкосновенности, обороноспособности. На этом основании аргументирована обоснованность включения в уголовно-правовое понятие необходимой обороны право человека на защиту интересов общества и государства от преступных посягательств.

Ключевые слова: самозащита, самооборона, необходимая оборона, национальная безопасность, интересы государства, безопасность человека, национальные интересы.

Kvasha O. Implementation of the Right of a Person to Self-Defense in the Context of Protecting the Foundations of Ukraine's National Security. The paper argues the validity of the including into criminal-legal concept of self-defense the right of a person to protect the interests of society and the state from criminal attacks. When state bodies are not able to protect these most important national values, the right to self-defense / self-protection concerns every citizen of Ukraine. The right to self-defense is a concept which immanently implies the human right to protect not only one's own or other people's lives, health, rights and freedoms, but also the interests of society or the state against unlawful/illegal encroachments. Inflicting harm to the national security of Ukraine violates the rights and freedoms of a person and a citizen, and is a threat to their safety. Therefore, each person has the right to protect all the components of national security on their own, namely, the constitutional system, sovereignty, territorial integrity and inviolability, and defense capability. On this basis, the reasons for inclusion into the criminal-legal concept of the necessary defense the right of a person to the defense of the interests of society and the state from criminal encroachment are substantiated.

Key words: self-defense, self-protection, necessary defense, national security, interests of the state, human security, national interests.

УДК 343.83

В. Коваленко, І. Колб

Про деякі теоретичні підходи щодо сутності діяльності персоналу органів та установ виконання покарань в Україні

У статті викладені результати наукових досліджень, що стосуються визначення змістовно сутнісних ознак, які складають поняття «персонал органів та установ виконання покарань», а також доведено їх взаємозв'язок та взаємодію з тими елементами, що витікають із соціально-правової природи професійної діяльності цих осіб.

Ключові слова: кримінально-виконавча діяльність; сфера виконання покарань; органи та установи виконання покарань; суб'єкти кримінально-правових правовідносин; персонал; принципи; форма; зміст.

Постановка проблеми. Приймаючи у липні 2003 року КВК України [1], законодавець мав би при цьому застосувати принцип технічної досконалості [2, с. 214], включивши у цей нормативно-правовий акт ті положення ВТК України [3], які стосувалися персоналу установ і органів виконання